

verschillende fauna-elementen zoveel mogelijk aan natuurlijke reguleringsmechanismen moet worden overgelaten. Ten aanzien van de vos baseert de Natuurbeschermingsraad zich o.a. op de resultaten van het onderzoek in het N.H.D. (zie ook Duin 85/2). Wanneer het beheer van vossen nood-

zakelijk zou worden geacht, bijvoorbeeld bij schade door vossen aan derden, moet worden overwogen welke beheersmaatregelen ter beschikking staan; jacht kan daarbij tot de mogelijkheden behoren. Schade dient evenwel zoveel mogelijk te worden voorkomen door het

treffen van voorzorgsmaatregelen. Op grond van deze overwegingen adviseert de Raad de minister daarom om de juridische status van de vos (momenteel is de vos het hele jaar door bejaagbaar) in heroverweging te nemen bij de komende wijziging van de Jachtwet.

THEO VERSTRAEL

PUBLIKATIES

Bosstatistiek

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK i.s.m. STAATSBOSBEHEER, 1985. *De Nederlandse bosstatistiek. Deel 1: de oppervlakte bos 1980-1983. Staatsuitgeverij.*

Na drie eerdere uitgaven rond 1940, 1955 en 1965 is nu de vierde bosstatistiek verschenen. Althans, deel 1 daarvan met een inventarisatie van alle bosterreinen groter dan 0,5 ha. De delen 2 en 3, over alle terreinen kleiner dan 0,5 ha en over het functioneren van de Nederlandse bossen, moeten nog verschijnen.

Deel 1 van de vierde bosstatistiek is in feite niet veel meer dan een groot aantal tabellen met een korte toelichting. In de vele tabellen worden de geïnventariseerde bossen uitgesplitst naar boomsoort, oppervlakte, provincie, eigendom, terreintype, bostype enz. Uit de gegevens blijkt o.a. een toename van het Nederlands bosoppervlak met ongeveer 10% sinds de vorige statistiek. Ook komt een duidelijke verschuiving naar voren in de richting van meer gevarieerde bostypen (afname Grove den, toename inlandse eiken en areaal gemengd loofhout) en een afname van het particulier bosbezit met 13% ten gunste van de staat en natuurbeschermingsorganisaties.

In het kustgebied, een strook van 4 tot 8 km met daarin bijna 11.000 ha bos, zijn de belangrijkste boomsoorten de Zomereik (+ 4000 ha) en de Oostenrijkse den (+ 2300 ha). Helaas bestaat dit bosareaal, ondanks de gunstige ontwikkelingen, nog voor ongeveer de helft uit ongemengd loof- of naalddhout. Waarbij direct moet worden opgemerkt, dat dit nog gunstig afsteekt bij het landelijke beeld, waarbij driekwart van het bosareaal ongemengd is.

MARC JANSSEN

Natuurbouw in zee: een dure grap

J.L. FISELIER, R.A.M. STEVERS & H.A. UDO DE HAES, 1986. *Kostenbaten analyse natuurbouw kustlokatie. CML-mededelingen 25.*

Bij het Centrum voor Milieukunde te Leiden (CML) is een nieuw rapport verschenen over de plannen voor de aanleg van een kustlokatie tussen Hoek van Holland en Scheveningen. In opdracht van de provincie Zuid-Holland heeft het CML enkele mogelijkheden uitgewerkt voor de aanleg van een 600 ha groot natuurgebied (2 bij 3 km) voor de kust van het Solleveld. Voor alle uitgewerkte mogelijkheden zijn de natuurontwikkelingen voorspeld en de kosten berekend.

Een eerste tekortkoming van het rapport is, zoals de opstellers ook zelf vermelden, dat het zich beperkt tot de kosten en baten van het natuurgebied zelf. Geen rekening wordt gehouden met bijv. het verlies aan bestaande natuurwaarden of kosten ter vervanging van bestaande voorzieningen.

In het rapport zijn drie hoofdvarianten opgenomen:

- de sluftevariant, bestaande uit een intergetijdegebied met een open verbinding naar zee en met plaatselijk delen vochtig en droog duingebied;
- de moerasvariant, bestaande uit ondiep water (zoet of brak) en drassige milieus met plaatselijk drogere delen;
- de duinvallievariant, bestaande uit vochtige valleien afwisselend met droog duin en evt. enkele kleine meertjes.

Per variant (en enkele subvarianten) worden in het rapport vervolgens de verschillende ecotootypen en vogelgroepen opgesomd die mogelijkterwils de komende 20 jaar in het gebied kunnen voorkomen. Aan deze verschillende mogelijkheden verbinden de op-

stellers van het rapport enkele waarde-oordelen, waarbij het helaas niet altijd even duidelijk is hoe deze oordelen tot stand zijn gekomen.

De volgende stap in het CML-onderzoek is de vertaling van al de mogelijke vegetatie- en avifauna-ontwikkelingen met hun waarde-oordeel naar een eindoordeel over de natuurwaarden per variant. Dit eindoordeel kan gemaximaliseerd worden door het stellen van stringente inrichtingseisen en het voeren van een gericht beheer. Deze cruciale stap in het onderzoek gebeurt op werkelijk onnavolgbare wijze. In het betreffende hoofdstuk wordt volstaan met het opsommen van verwachtingen en evt. noodzakelijke beheersmaatregelen; elke verwijzing naar beheersexperimenten of ander onderzoek ontbreekt. Het eindoordeel dat wordt toegekend aan de verschillende varianten is dan ook nauwelijks wetenschappelijk verantwoord te noemen.

Een laatste vraag die in het rapport aan de orde komt betreft de kosten van natuurbouw in een kustlokatie. Deze kosten bestaan voor 99% uit aanlegkosten en zijn zeer hoog: de twee goedkoopste varianten (slufte en moeras) komen al gauw boven de 200 miljoen gulden uit. Ter vergelijking: een bestaand natuurgebied met dezelfde omvang zou niet meer dan ca. zes miljoen kosten ...

De konklusie van de onderzoekers, dat verder onderzoek naar natuurbouw in een kustlokatie zeker zinvol is, kan ik dan ook niet onderschrijven. Vanuit natuurbeschermings oogpunt is dit een weinig effectieve besteding van onderzoeksgelden.

MARC JANSSEN

Vogeltellingen

VOGELWERKGROEP HAARLEM, 1985. *Ornithologische onderzoeken in de Amsterdamse Waterleidingduinen, jaarverslag 1979 en 1980.*

Alweer enkele maanden geleden is een nieuw verslag uitgekomen van de vogeltellingen die de Vogelwerkgroep Haarlem uitvoert in de AW-duinen. Hoewel in dit verslag niet veel meer staat dan een lange opsomming van waarnemingen, bevat het voor geïnteresseerden toch tal van wetenswaardigheden. In het verslag zijn de resultaten te vinden van de uitgebreide veldwaarnemingen, de broedvogel-populatieschattingen van enkele watervogels, de nationale water-vogeltellingen, de roofvogel-stand, de winterslachtoffers en de ringgegevens.

MARC JANSSEN

Jubileumuitgave over duinen van Oostvoorne

R.G.A. BOOT & D. VAN DORP, 1986. *De plantengroei van de Duinen van Oostvoorne in 1980 en de veranderingen sinds 1934. St. Het Zuidhollands Landschap.*

Een van de festiviteiten in het kader van het 50-jarig bestaan van het Zuidhollands Landschap was de presentatie van een uitgave over de plantengroei van de duinen van Oostvoorne. Over deze problematiek is in DUIN 1985-1 reeds een artikel verschenen.

Het boek bevat o.m. een gedetailleerde vegetatiekaart (1: 2500) van een 150 ha groot deelgebied en een zestal globalere vegetatiekaarten (1: 6250) die op basis van luchtfoto's zijn gemaakt. De laatste kaarten laten de situatie zien in 1934, 1943, 1959, 1972 en 1980, zodat een interessante vergelijking mogelijk is. De kaarten laten zien dat het gebied in minder dan een eeuw zijn oorspronkelijk heel open karakter verloor en vooral na 1960 in snel tempo "verboos" is. Die snelle bosvorming (20% bestaat nu bijv. uit monotoon populierenbos) is des te vreemder als we bedenken dat het grootste deel van het gebied nog maar heel jong is (tussen 1910 en 1935 ontstaan) en het tussen 1200 en 1600 ontstane binnenduinen enkele tientallen jaren geleden nog vrijwel open was. Nu vinden we al meteen achter de zeereep een sterke bosontwikkeling.

Een verklaring voor de extreem snelle verbossing zoeken Boot en Van Dorp in het feit dat in de afgelopen tientallen jaren ten noorden van het gebied een industriewoestijn is ontstaan (o.m. ten koste van het roemruchte De

Beer). Daardoor is de invloed van de zee (zoute inwaai en verstui-ving) sterk afgenomen. Andere oorzaken zijn de inmiddels sterk verontreinigde neerslag en de daling van de grondwaterstand die beide tot eutrofiëring geleid hebben. Tolerante, ruderales en stikstofminnende planten hebben zich uitgebreid ten koste van talrijke "fijne flora-elementen". De ontwikkeling sinds 1960 is daarom te karakteriseren met nivellering, verarming van de flora. De indertijd verwachte verstar-ving van het landschap is echter niet opgetreden: zo is de diversiteit aan vegetatietypen de afgelopen 20 jaar toegenomen.

Betwijfeld wordt in de uitgave of door maatregelen als plaggen, kappen, maaien e.d. de oorspronkelijke waarden van de nu nog aanwezige rijke successiestadia op een doelmatige manier worden gehandhaafd. Het jaarlijks uitmaaien van vochtige valleien is bijv. gepaard gegaan met de verdwijning van zoom- en mantelvegetaties. Er wordt daarom een lans gebroken voor een extensieve begra-zing van het gebied waarbij een optimale verhouding tussen grasland, moeras, struweel en bos verwacht wordt. Begrazing kan leiden tot veel gradiëntrijke situaties en terugkeer van zoom- en mantelvegetaties.

De publikatie van Boot en Van Dorp zal bezoekers van het Voornse duingebied meer inzicht in de ontwikkeling van vegetatie en landschap kunnen geven. Ondanks de behoorlijke wetenschappelijke diepgang is de tekst goed leesbaar en nodigt de lay out uit tot lezen. Wel jammer is het dat het boek ondanks een subsidie van het Prins Bernhard Fonds en de grote oplage fors geprijsd is.

ERIK VAN DIJK

Rode lijst voor vogels

E.R. OSIECK, 1986. *Bedreigde en karakteristieke vogels in Nederland. 132 pp. Vogelbescherming, Zeist. Prijs f 22,50.*

Op 2 april 1979 werd door de Raad van de Europese Gemeenschap (E.G.) de E.G.-Vogelrichtlijn aangenomen. Deze richtlijn legt alle landen van de E.G. onder meer de verplichting op een "lijst van met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende soorten" op te stellen.

In ons land nam de Nederlandse sectie van de International Council for Bird Protection (ICBP)

het opstellen van een dergelijke lijst ter hand. Deze organisatie kondigde destijds al aan dat, zodra er overeenstemming zou zijn over de op te nemen soorten, de lijst zou moeten worden uitgewerkt tot een boekje.

De verplichte lijst, zoals bedoeld in de E.G.-Vogelrichtlijn, is inmiddels door de Minister van Landbouw en Visserij vastgesteld (eind 1985) en telt 48 soorten. Het aangekondigde boekje is nu dus ook verschenen.

In het boek worden 57 soorten opgevoerd. Naast de 48 soorten die op de nationale lijst voorkomen worden nog 9 soorten genoemd "...waarvoor Nederland bij uitstek internationale verantwoorde-lijkheid draagt voor het behoud van de betrokken populaties."

Na de inleiding en een hoofdstuk over de wettelijke bepalingen en internationale verdragen, volgt een hoofdstuk over de motieven op grond waarvan een bepaalde vogelsoort al dan niet is opgenomen. Deze verantwoording is uiteraard onontbeerlijk. Het betreft immers een lijst waarover iedere (amateur) ornitholoog zo zijn eigen ideeën zal hebben. De auteur is er echter in geslaagd een helder overzicht te geven van de maatstaven die zijn aangelegd bij het wel of niet op de lijst plaatsen van een bepaalde vogelsoort.

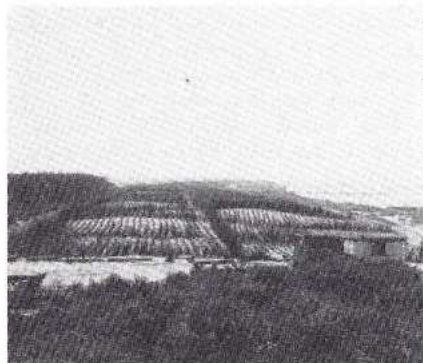
De 57 opgenomen soorten worden op een vrij uniforme wijze behandeld. Uit de toelichtende tekst blijkt voor veel soorten nog weer eens het belang van onze duinen. Een paar voorbeelden.

- Meijndel is een van de zeer weinige plaatsen waar de Geoorde fuut is toegenomen; het aantal Grasmussen daarentegen liep er sterk terug.
- Het Zwanewater, Texel en Terschelling zijn plaatsen waar kolonies van de Lepelaar te vinden zijn.
- De Waddeneilanden zijn belangrijk voor onze drie soorten kiekendieven.
- Texel is van belang voor de Noordse stern en de Dwergstern, welke laatste een belangrijke broedbiotoop is kwijtgeraakt met het verdwijnen van "De Beer".
- De Nachtzwaluw is sterk afhankelijk van de duinen en heeft veel te lijden van aantasting van zijn broedbiotoop door waterwinning, dichtgroeien en recreatie.
- Het duin is verder van belang

(Lees verder onderaan blz. 54)

waaronder plantenvoedingsstoffen, het verruigingsproces in de hand werkt. De aanwezigheid van een groot pluimveebedrijf in de onmiddellijke omgeving, die een vrijwel permanente ammoniakgeur verspreidt, geeft in dit verband te denken. Of er echter een correlatie bestaat met een sinds enkele jaren aanwezige schimmelin-

Kustwerken, gemaakt met zand uit het elders genoemde gat

G. van Ommering

fectie in de dennen (met *Sphaeropsis sapinea*) is nog niet aangetoond.

KUSTAFSLAG

Om de kustafslag een halt toe te roepen is in de afgelopen twintig jaar in het duin veel vergraven. Er is al eens een groot duin aan de zee opgeofferd. In 1983 werd zelfs 3 ha bos gekapt en ter plaatse een diep gat gegraven tot beneden de grondwaterspiegel. Het vrijkomende duinzand ligt thans voor de zeereep te wachten op transport door de wind in de richting van de duinen.

Het is deze ingreep geweest, die leidde tot de oprichting van de Zeeuwse Werkgroep van de Stichting Duinbehoud. Immers, wanneer men zand uit de duinen naar de zee blijft dragen zullen op den duur de Walcherse duinen het loodje leggen. Daarvoor zijn de duinen ons echter te lief! Het zand zou beter uit zee gehaald

kunnen worden.

LITERATUUR

1. BAKKER, J.J. & A.J. HAARTSEN, 1984. Advies landinrichtingsgebied Walcheren. Natuurbeschermingsraad/NWC, Utrecht.
2. BAKKER, M. & H. KAMPF, 1979. Beheersplan Oranjezon. Heidemij B.V., Gem. Bedr. Middelburg.
3. BRILMAN J.F. e.a., 1983. Inventarisatierapport Walcheren. Staatsbosbeheer, Goes.
4. HEIMANS, E. & Jac.P. THIJSSSE, 1899. In de duinen. Versluys, Amsterdam.
5. MANDEMAKER, H.G., G.J. SLOS e.a., 1979. Inventarisatierapport duinen Vlissingen-Westkapelle. KNNV, Walcheren.
6. MANDEMAKER, H.G. & G.J. SLOS, 1976. Inventarisatierapport "Vier hoogten". KNNV, Walcheren.
7. NIENHUIS, P. e.a., 1980. Het Zeeuwse landschap. Spektrum, Utrecht.
8. SIPKES, C., 1917. Botanische indrukken van een gemobiliseerde in Walcheren. D.L.N. 22(4).
9. SIPKES, C., 1919. De flora van Walcheren. D.L.N. 23(6, 8).
10. VISSCHER, H.A., 1983. Walcheren; natuur, landschap en geschiedenis. Romen, Bussum.
11. WILDEROM, M.H., 1968. Tussen afsluitdammen en deltadijken, 3.

LITERATUUR (vervolg van bladzijde 12)

1. P.J.M. VAN DER AART, 1973. Distribution analysis of wolf-spiders (Aranea, Lycosidae) in a dune area by means of principal component analysis. Nth. Jrn. Zool. 23: 266-329.
2. H.C. BLÖTE, 1926. Meijendel-onderzoek. Wantsen, cicaden en blad-vlooien. DLN 31: 105-116.
3. P.J. DEN BOER, 1956. De loopkevers van Meijendel. 1. Algemeen. DLN 59: 159-168.
4. M.J. DELFOS, 1973. Zweefvliegen van Meijendel (Diptera, Syrphidae). Zool. Bijdr. 13: 4-8.
5. J.W. VAN DIEREN, 1934. Organogene Duinenbildung. Diss. Amsterdam.
6. H. DOING, 1962. Systematische Ordnung und floristische Zusammensetzung niederländischer Wald- und Gebüschgesellschaften. Diss. Wageningen.
7. P.W. VAN EEDEN, 1886. Onkruid. Haarlem.
8. D.C. GEIJSKES, 1973. Over de Neuroptera-fauna van Meijendel. Zool. Bijdr. 13: 44-58.
9. P.F. VAN HEERDT & M.F. MÖRZER BRUYN, 1960. A biocoenological investigation in the yellow dune region of Terschelling. Tijdschr. Entom. 103: 225-275.
10. G. LONDO, 1971. Patroon en proces in duinvallei-vegetaties langs een gegraven meer in de Kennemerduinen. Diss. Nijmegen.
11. J.W.A. LUCAS, 1957. Vlinders uit de Bierlap. Entom. Ber. 17: 48-50.
12. E. VAN DER MAAREL, 1972. De invloed van het zich ontwikkelende hoofdwegennet op natuur en landschap. Stedebouw en Volkshuisvesting, extra nummer: Grote en kleine wegen in het landschap: 3-18.
13. M.F. MÖRZER BRUYN & V. WESTHOFF, 1951. The Netherlands as an environment for insect life. Neth. Entom. Soc.
14. M.F. MÖRZER BRUYN, 1965. Natuurbehoud als gemeenschapsbelang. Wageningen.
15. ---, 1967. Wat moeten wij verstaan onder natuurbehoud. Natuur en landschap 21(2): 33-49.
16. J.P. THIJSSSE, 1910. Blonde duinen. Zaandam.
17. ---, 1946. Onze duinen. Amsterdam.
18. D.A. VESTERGAARD, 1970. De ruimtelijke diversiteit van de dagvlinderfauna (Lep., Rhopalocera) in het kustgebied van Voorne. Entom. Ber. 30: 236-240.
19. D.A. VESTERGAARD, J.G. VAN DER MADE & R. VIS, 1973. De ruimtelijke diversiteit van de nachtvlinderfauna (Lep., Heterocera) van het kustgebied van Voorne. Entom. Ber. 33: 4-20.
20. L. VUYCK, 1898. De plantengroei der duinen. Diss. Leiden.
21. V. WESTHOFF, 1970. Natuurbehoud en samenleving. Natuur en Landschap 24(3): 185-200.
22. V. WESTHOFF & A.J. DEN HELD, 1969. Plantengemeenschappen in Nederland. Zutphen.
23. V. WESTHOFF, P.A. BAKKER, C.G. VAN LEEUWEN & E.E. VAN DER VOO, 1970. Wilde Planten, deel 1. Amsterdam.
24. --- & J.S. ZONNEVELD, 1973. Wilde Planten, deel 3. Amsterdam.
25. J.T. WIEBES, 1960. De wolfspinnen van Meijendel (Aranea, Lycosidae). Entom. Ber. 20: 56-89.

(vervolg van blz. 48)

voor het Paapje, de Tapuit (helpt broedt in de duinen!), en de Grauwe klauwier, waarvan 40% in de duinen broedt.

Na de soortbespreking volgt een hoofdstuk waarin in meer algemene zin aandacht wordt besteed aan de achteruitgang van soorten: naast vogels staat de auteur ook even kort stil bij onze flora. Het boek wordt afgesloten met enkele aanbevelingen ter verbetering van het beleid inzake vogels en een engelstalige samenvatting.

Ook dit boek toont weer aan hoe lastig het is een publicatie

het licht te doen zien zonder fouten. Zo zitten er enkele foutjes in de literatuurverwijzingen en onduidelijk is ook waarom de literatuurlijst op pagina 121 wordt afgebroken om op pagina 128 zijn vervolg te krijgen.

Storend is verder dat bijna éénderde deel van de foto's de soort op of bij het nest afbeeldt. Terwijl toch zo'n 10 jaar geleden in diverse publicaties de bedenkelijke kanten van deze vorm van fotografie uitvoerig zijn besproken. Sindsdien is er een duidelijke tendens waarneembaar geen nestfoto's in publicaties meer op te nemen en nota bene een boek

over bedreigde vogels doorbreekt deze tendens.

Het bovenstaande neemt echter niet weg dat met het verschijnen van het boek een belangrijk uitgangspunt is gecreëerd voor het behoud en beheer van onze vogelsoorten. Een ieder die een overzicht wil krijgen van de vogelsoorten die onze bijzondere aandacht verdienen, doet er goed aan het boek aan te schaffen. Ik denk dan niet in de laatste plaats aan beleidsmakers voor wie het boek een goede toelichting kan vormen op de door de Minister van Landbouw en Visserij gepubliceerde nationale lijst. IGNAT MARTENS